

ETYMOLOGIA:

= veda, ktorá skúma pôvod slov

Každé slovo v akomkoľvek jazyku má jedinečný pôvod a históriu. Slová vznikajú mnohými spôsobmi a pohľad na ich vývoj môže byť skutočne zaujímavý.

Etymológia je lingvistický odbor, ktorý skúma a dokumentuje:

- a) pôvod slovnej zásoby,
- b) históriu samostatných slov (ich pôvod a významové zmeny v čase)

Pri jazykoch, ktoré majú dlhú písomnú históriu, etymológovia analyzujú texty, aby zistili, ako sa slová používali v skorších obdobiach a kedy vstúpili do daného jazyka. Zároveň využívajú metódy komparatívnej lingvistiky, aby získali informácie o jazykoch, o ktorých nemáme žiadne priame informácie.

Ako etymológia skúma vývoj slov?

Etymológia slova môže zahŕňať množstvo vecí.

Za formálny vznik nového slova sa zvyčajne považuje jeho prvé známe použitie v tlači. Ak by nové slovo, napríklad „selfie“, vzniklo v historických časoch, etymológia by opisovala jeho pôvod.

Väčšina slov sa vyvíja **v priebehu stoviek rokov z už existujúcich slov**, ktorých pôvod siaha do dávnej minulosti. Môžu vychádzať z iných jazykov, časom sa mení ich písaná forma aj výslovnosť, naberajú odlišný význam a podobne.

Etymológia sa pokúša spätne odsledovať a popísať tento jazykový vývoj. Ak je to možné, hľadanie pôvodu slova skončí až pri najstaršom mŕtvom jazyku, ktorý poznáme. Väčšina slov mala v pôvodných, starodávnych jazykoch, úplne iný význam. Úlohou etymológie je zdokumentovať tieto rozdiely.

PRÍKLAD etymológie slova:

Záznamy o živote slov môžu byť jednoduché, ale aj mimoriadne komplexné. Odvíjajú sa od toho: **a) akými fázami slovo vo svojom živote prešlo,**

b) koľko jazykov ho prebralo,

c) ako dlho je používané.

Príkladom môže byť **historický rozbor slova etymológia**:

ethimologia – „fakty o pôvode a vývoji slova“ – zo starofrancúzskeho slova **etimologie**,

ethimologie - (14. storočie, moderná francúzština – **étymologie**),

etymologia (grécke slovo) – „analýza slova s cieľom nájsť jeho skutočný pôvod“, „štúdiá pravého zmyslu slova“.

Etymológia slova nám objasňuje, prečo sú niektoré slová **písané** alebo vyslovované **neobvykle**. Približuje nám korene slov, ktoré denne používame a celý proces vývoja od východiskového jazyka až po ten moderný.

Preberanie slov z cudzieho jazyka

Väčšina jazykov sa neustále rozširuje o nové slová a slovenčina nie je výnimkou. Možno vás prekvapí, že ani naša *žinčica* a *bryndza* nie je tak celkom naša – korene má v rumunčine. Používame ich ale tak dlho, že ich považujeme za naše vlastné. Sú to teda **PREVZATÉ SLOVÁ**.

Preberanie slov z cudzích jazykov je skutočne časté. Veľká časť anglickej slovnnej zásoby pochádza z francúzštiny, portugalčina vychádza prevažne z latinčiny a takmer celý svet dnes preberá anglické slovíčka.

Aj u nás sa vďaka globalizácii udomácnili mnohé anglické výrazy. **Nevyhnutné úpravy**, teda „*poslovenčovanie*“, pri ich preberaní vykonávajú lingvisti. Vďaka nim sa v slovách používa celá naša abeceda, ľahko sa vyslovujú a skloňujú. *Víkend* aj *džentlmen* patria k takto upraveným slovám.

Prebrať môžeme celkom nové slová, napríklad *blog* alebo cudzie slová, ktoré u nás majú svoj spisovný ekvivalent. Miesto schôdzy ideme na *meeting* a bohemizmy v slovenčine nájdeme v takom množstve, že o ich spisovnosti a vhodnosti použitia často diskutujú aj jazykovedci.

Slová sa z jedného jazyka do druhého dostávajú neustále, predovšetkým kvôli globalizácii, historickým a politickým okolnostiam alebo vďaka geografickej blízkosti.

Poznáme tiež:

Cudzie slová v doslovnom znení – ak nie je potrebná ich úprava – *parfum, blues*

Internacionalizmy – slová, ktoré sa používajú aspoň v 3 výrazne odlišných jazykoch
– *softvér, filozofia*

Doslovné preklady (KALKY) – slová preložené doslovne z cudzojazyčného slovného spojenia – *mrakodrap, počítačová sieť*.

Tvorba nových slov

Nové slová v jazyku môžu vznikať viacerými spôsobmi:

- a) **odvodzovaním** (za-písať),
- b) **skladaním** (zemeguľ'a),
- c) **skracovaním** (ufo)
- d) **prenášaním významu** (hlava štátu).

Aj týmto zmenám etymológia venuje pri výskume pôvodu slov.

Rekonštrukcia mŕtvych jazykov

Vďaka etymológií je možné spoznávať jazyky, ktoré sa nezachovali v písomnej forme. **Komparatívny** postup, teda **porovnávanie jazykov**, ktoré sa z nich vyvinuli, nám pomáha spoznávať starobylú reč.

Asi najznámejší zrekonštruovaný prajazyk je **praindoeurópčina** – jeho existencia je už 100 rokov akceptovaná jazykovedcami a jeho obnovenie je dostatočne podrobné.

Aj keď sa preberaniu cudzích slov, predovšetkým „poangličťovaníu” mnoho Slovákov bráni, je dôležité uvedomiť si, že tento dej nie je výdobytkom modernej doby. **V spisovnej slovenčine nájdeme prítomnosť desiatok iných jazykov**, prastarých aj moderných.

Podobne ako národy samé, aj ich vlastné jazyky prechádzajú množstvom zmien. Iba čas ukáže, koľko z nich si udrží svoju momentálnu podobu.

spracovala: Mgr. Marta Svobodová